TEN GELEIDE

Steph Feremans
Wim van der Elst

IN MEMORIAM JACQUES FRANSMAN

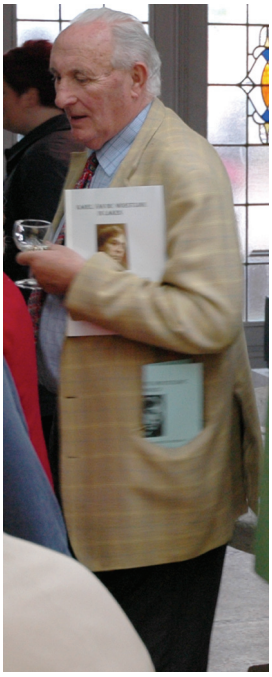

Andermaal betreuren wij het heengaan van een van onze werkende leden.
Jacques Fransman (Ninove 18 december 1930 – Sint-Lambrechts-Woluwe 26 juni 2007) behoorde niet tot de stichters van LACA, maar sloot zich enkele jaren na de oprichting aan op vraag van Joris Dillen, met wie hij tennis speelde in een club in Wemmel. Hij zou trouwens de geschiedenis van de "Royal Laeken Tennis Club" beschrijven in LACA Tijdingen van september 2002.
Hij woonde in Sterrebeek, en had eigenlijk geen banden met Laken, tenzij dan dat een ver familielid er ooit gemeenteraadslid en schepen was geweest: Edmond Fransman (1837-1882).
Hij zou de geschiedenis van de familie reconstrueren in een artikel "De Fransmanstraat" in LACA Tijdingen van maart 2003.
Hij was een trouw bezoeker van onze activiteiten en de maandelijkse werkvergaderingen en was er nog bij einde mei. Hij toonde zich steeds bijzonder constructief, en lag bijvoorbeeld aan de basis van het initiatief om de boottocht te organiseren waarover wij in dit nummer verslag uitbrengen.
Hij was ook een pionier van de Senior Consultants Vlaanderen, waar hij zijn ervaring als verzekeringsjurist onbaatzuchtig ter beschikking stelde van jonge startende ondernemers.
Niets liet vermoeden dat het einde zo snel zou komen, al beseften we wel dat hij vorig jaar al met gezondheidsproblemen kampte, die hij leek te boven gekomen te zijn.
Een delegatie van LACA woonde de uitvaartmis bij in de kerk van Sterrebeek op 2 juli 2007.
Wij bieden zijn weduwe onze oprechte deelneming aan.

DE JAPANSE TOREN WORDT HERSCHILDERD

In "De Standaard" van 13 augustus 2007 brengt Leen De Witte een reportage over het herschilderen van de buitenkant van de Japanse Toren. Geen kleinigheid, want het budget dat de Regie der Gebouwen ervoor uittrekt bedraagt 450.000 euro. Van ver gezien ogen de kleuren nochtans nog steeds mooi, vooral bij verlichting 's nachts, maar we willen grif aan-

nemen dat de bescherming van zo 'n volledig in hout opgetrokken constructie een regelmatig preventief onderhoud vergt, om niet opnieuw een zeer dure restauratie te moeten uitvoeren zoals in 1985 na jaren van verwaarlozing.

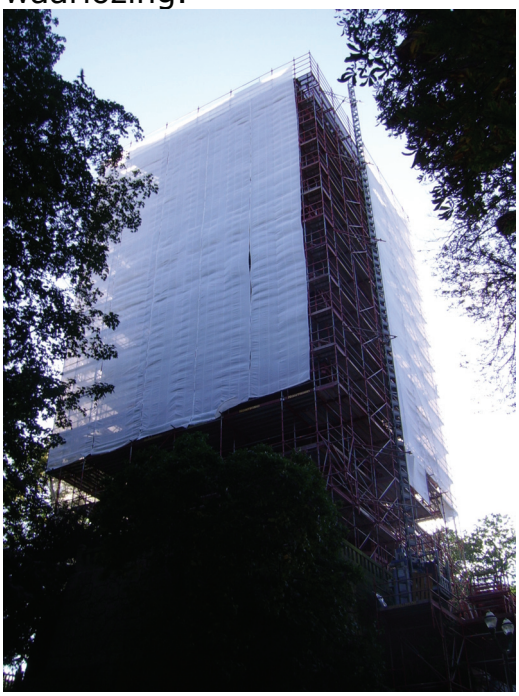

De verslaggeefster heeft blijkbaar een interview afgenomen van Chantal Kozyreff, departementshoofd van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, de grote specialiste van het Chinees Paviljoen en de Japanse Toren en auteur van het prachtige werk "Droombeelden uit het Verre Oosten".
We kunnen dan ook moeilijk aannemen dat zij verantwoordelijk is voor enkele opvallende fouten. Zo staat er dat het Chinees Paviljoen al voor de Japanse Toren, die in 1905 werd ingehuldigd, gebouwd werd. Het is net omgekeerd: het Chinees Paviljoen raakte maar voltooid in 1910, na de dood van Leopold II.
Ook de bewering dat Leopold II een luxerestaurant wilde maken in de Japanse Toren berust op zo 'n verwisseling: dat was hij van plan in het Chinees Paviljoen, maar het werd nooit werkelijkheid. Toch merkwaardige vergissingen voor een "kwaliteitskrant".

GRAFFITI AAN DE TRAMHALTE DE WAND

Iedereen die hier wel eens met de tram voorbij is gekomen heeft zeker de graffiti opgemerkt die wildspuiters sinds jaren aanbrengen op de betonnen muren van de sleuf waar de trams komende van de tunnel de Wand naar de Meiselaan of Heizel een halte hebben.
Over de esthetiek ervan kan zeker gediscuteerd worden, en de ganse omgeving maakte stilaan een verloederde indruk.
Een merkwaardig initiatief van minister Pascal Smet was dan ook een projectoproep om de tramhalte in een nieuw kleedje te steken. Het voorstel van de v.z.w. Tarantino, die straatkunst promoot, werd uitverkoren. Dertig graffitispuiters zullen er een fresco (de term klopt niet helemaal) van 1500 m2 aanbrengen. Dat kadert trouwens in een project om in Brussel in totaal 5000 m2 muurschilderingen aan te brengen.
Hopelijk zal het kunstwerk de wildspuiters weghouden, al weet men maar nooit…

VAN PRAETLAAN

LACA is bezig met de voorbereiding van een speciaal nummer van LACA Tijdingen over de aanleg van de Van Praetlaan en de Van Praetwijk. Aan-

leiding was eigenlijk de recente restauratie van de fraaie tunnel (of zo men wil brug) onder de Van Praetlaan, iets verder dan de tramhalte Heembeek naar de vaart toe. Die tunnel, die uitgeeft in het Koninklijk Domein maar uiteraard afgesloten is, had al iets intrigerend.

Toen we wat dieper gingen graven ontdekten we echter dat de geschiedenis van de Van Praetlaan zelf een boeiend verhaal is.
Uiteindelijk zou de definitieve aanleg 34 jaar in beslag nemen. Er kwamen niet minder dan drie opeenvolgende tracés, die telkens weer naar buiten verlegd werden naargelang Leopold II het Koninklijk Domein uitbreidde.
De aanleg van de Van Praetwijk zou dan weer pas na de wereldtentoonstelling van 1935 van start gaan en aanslepen tot na de expo ’58.
Ook de bouw van een tunnel naar de jachthaven, waar de Alberta van Leopold II nochtans nooit zou aanmeren, en de werken voor een spoorwegverbinding tussen de Koninklijke Halte en het Koninklijk Kasteel, waar nooit een trein zou rijden, komen uitgebreid aan bod.
Onze leden krijgen uiteraard het nummer. Maar we zouden er ook een 600 extra-exemplaren van gratis willen verspreiden naar de adressen waarover het Gemeenschapscentrum Heembeek-Mutsaard in deze buurt beschikt. We hebben daarvoor een subsidieaanvraag ingediend bij Schepen van Vlaamse Aangelegenheden Jean De Hertog, maar hebben op dit ogenblik nog geen antwoord bekomen.

LACA KALENDER 2008

De nieuwe Laca-kalender is klaar, en is deze keer gewijd aan de Houba de Strooperlaan. In 30 afbeeldingen brengen wij als het ware een film van het vroegere uitzicht, vertrekkend aan de Clementinasquare tot de brug onder de Romeinsesteenweg.

De kalender is te koop tegen de ongewijzigde spotprijs van 2,50 euro in de bibliotheek en het Gemeenschapscentrum Nekkersdal aan de Bockstaellaan, en in het Trefcentrum in de Wandstraat.

BRUSSELSE CAHIERS BRUXELLOIS – Tijdschrift voor stadsgeschiedenis

Dit wetenschappelijk tijdschrift werd in 1956, al meer dan 50 jaar geleden, gesticht door Mina Martens, stadsarchivaris van Brussel van 1949 tot 1979.
Het werd in 2006 overgenomen door het Archief van de Stad Brussel. Er verschijnt nu maar één nummer per jaar meer, met voornamelijk historische artikels in de taal van de auteur, en ook een Brusselse bibliografie van het afgelopen jaar.
Het eerstvolgende nummer verschijnt in de loop van september en zal naast artikels over het Archief van de Stad Brussel en zijn collecties ook een inhoudsopgave en een index van alle vorige nummers bevatten. Allicht een handig werkinstrument.

Het kan gekocht worden tegen de prijs van 14 euro bij het Stadsarchief, Huidevettersstraat 65, en ook in het Museum van de Stad Brussel (Broodhuis) op de Grote Markt.
Het kan ook toegestuurd worden na overschrijving van 14 euro op rekeningnummer 191-0511261-37 met vermelding Brusselse Cahiers en verzendadres.

BRIOBRUSSEL.BE - Hét verzamelpunt van onderzoek over Brussel

Eind juni lanceerde minister Bert Anciaux, de campagne 'Brussel Beter Bekijken' ter promotie van de website briobrussel.be. BRIO of voluit Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum, is een consortium van onderzoeksgroepen uit de Vlaamse universitaire associaties in Brussel. De website briobrussel.be maakt elke burger wegwijs in de veelheid van publicaties over Brussel. De bedoeling is om een overzicht te bieden van alle wetenschappelijke en relevante werken over Brussel: gepubliceerde onderzoeken en analyses, maar ook interne onderzoeksrapporten en eindverhandelingen, primaire bronnen en statistieken.

De Vrije Universiteit Brussel is bij dit project nauw betrokken. Prof. dr. Els Witte en dr. Roel De Groof (Vrije Universiteit Brussel) hebben samen met de professoren Degadt en Lambrecht (KUBrussel-EHSAL) de wetenschappelijke leiding van BRIO in handen.

Meer weten? surf naar www.briobrussel.be of download de brochure via de website van de Vlaamse overheid.

WEBSITE WWW.LAKEN-INGEZOOMD.BE

Deze website, het digitaal geheugen van Laken, die sinds een paar jaar ontwikkeld wordt door LACA in samenwerking met het Gemeenschapscentrum Nekkersdal, telt inmiddels al meer dan 3000 foto's en groeit nog steeds aan. Dit niet in het minst dank zij de inzet van Pierre Schacht die er al meer dan 1000 afbeeldingen op plaatste. Op zijn initiatief werden ook twee nieuwe sectoren toegevoegd: boeken (en brochures) over Laken, waarvan er al 85 covers te zien zijn met een beknopte uitleg, en dynastie waar men naast foto's en documenten ook weer covers van boeken over het vorstenhuis vindt, nu reeds aan 165 afbeeldingen.
Vergeet niet ook eens een kijkje te nemen in de soortgelijke website www.heembeek-mutsaard-ingezoomd.be. Naast foto's van Heembeek vindt men er ook een groot aantal over de Lakense Mutsaardwijk die niet op de website laken-ingezoomd staan.

WEBSITE LAKENS SCHAAP

Wij publiceerden een korte bijdrage over dit schapenras in LACA Tijdingen, jaargang 16 nr. 3 van maart 2005, met ook een aantal oude postkaarten van schapen in het Koninklijk Domein, en in het Park van Laken. Een licht

aangepaste versie ervan verscheen ook in De Nekker van april 2007, maar zonder de meeste illustraties.
Walter Thiery heeft nu een ganse website hierover gebouwd, op http://lakensschaap.sharewith.us. Daar staan ook nog meer oude afbeeldingen van schapen in Laken op. LACA wordt er expliciet in vermeld. Proficiat!

BOOTTOCHT LACA

Op zondag 2 september verzamelden een 100-tal leden en sympathisanten aan de Havenlaan om in te schepen op de "Gueuse" van La Fonderie. Dat was een onverhoopt succes, want het was al enige jaren geleden dat we nog zo een activiteit ingericht hadden. We hebben zelfs inschrijvingen moeten weigeren om te vermijden dat we als sardienen in een doosje opeen zouden zitten. Onder de aanwezigen ook Lakenaars met een bovenlokale uitstraling zoals mw Marie-Paule Quix, en dhrn. Vic Anciaux en Marc Bober. Gelukkig waren de weergoden ons genadig en kon een aantal mensen in open lucht op het voordek plaats nemen.
La Fonderie had ons in de persoon van Marleen Verdegem een bekwame gids ter beschikking gesteld, die dank zij een goede geluidsinstallatie gedurende gans het traject historische uitleg gaf.
Van het Becodok ging het eerst via het kanaal van Charleroi langs het Klein Kasteeltje door het oude industriële landschap van Molenbeek, onder de opeenvolgende bruggen door, tot de sluis van Molenbeek waar we versast werden om een hoogteverschil van 4,70 meter te overwinnen. En dan nog een eind verder tot in het Biestebroekdok, waar we rechtsomkeer maakten om terug via de sluis nu 4,70 meter te dalen. Onderweg merkwaardige getuigen van de oude industriële roeping, zoals de loodtoren in de Fabriekstraat, de oude elektriciteitscentrale van de Brusselse trams, de suikerraffinaderij Gräffe waar nu het Plan K speelt, de voormalige brouwerij Belle-Vue, enz. Sommige nog in goede staat, maar de meeste in verregaand verval, andere al gerestaureerd en omgebouwd tot lofts.
Onder de Sainctelettebrug ging het dan via het Becodok voorbij het imposante complex van Thurn en Taxis naar het Vergotedok, de eerste zeehaven van Brussel. De Lakenbrug(gen), de spoorwegbrug verderop en de Van Praetbrug waren bruggen die men kon opendraaien voor het spoorwegverkeer. In mei 1940 werden ze echter opgeblazen en vervangen door vaste bruggen waar geen zeeschepen onder door konden.
Aan het Vergotedok vinden we vooral firma's van bouwmaterialen, enkele betoncentrales en een grote schroothandel.
We volgen nu het kanaal van Willebroek, met links het Koninklijk Domein en rechts een reeks van nutsbedrijven, zoals Sibelgas, de Vroegmarkt op de plaats waar de gasfabriek van Brussel heeft gestaan, het Europese Centrum voor Groenten en Fruit, enz. Even voor de Van Praetbrug hebben we het Godincentrum, nu kantoren, maar voorheen de Familistère waar de arbeiders van de grote kachelfabriek Godin konden wonen. Kolenkachels waren heel belangrijk, zowel voor verwarming als voor de keuken, vooral sinds door de uitdieping van het kanaal van Charleroi steenkool en vrac

kon aangevoerd worden uit de Borinage, om dan door de talrijke kolenhandelaars langs het kanaal aan huis geleverd te worden. Er waren dan ook meerdere kachelfabrieken. In La Fonderie, Ransfortstraat 27 te Molenbeek, loopt nog tot 4 mei 2008 een tentoonstelling "In vuur en vlam", over de geschiedenis van de kachels (open van dinsdag tot vrijdag van 10 u tot 17 u en tijdens weekend van 14 u tot 17 u, toegang 5 €).
Juist voorbij de brug hebben we dan links de jachthaven van de Royal Brussels Yacht Club met iets verder een nieuw gebouw voor watersporten waar onder meer ook de zeescouts "Roodbaard" een onderkomen gevonden hebben. Aan de rechterkant kan men niet naast de verbrandingsoven kijken, met ernaast de oude elektriciteitscentrale van Schaarbeek die nu volautomatisch draait op stoom opgewekt door de verbrandingsoven.
We zijn nu in de Voorhaven, de huidige zeehaven van Brussel, met een opeenvolging van bedrijven, onder andere schroothandelaars en houthandelaars. Voorbij de Voorhaven zien we links Neder-Over-Heembeek liggen, met de twee torens van de nieuwe kerk en verderop de romaanse toren van de oude kerk van Neder-Heembeek. Of nog de restanten van de toegangspaviljoentjes van het Meudonkasteel, en wat er overblijft van de vroegere brouwerij Marly.
Aan de overkant, de grote maalderij van de Meunerie Bruxelloise, thans Ceres.
Iets verder in Heembeek, naast de zoutopslagplaats van Solvay dat erachter een groot complex heeft met laboratoria, de merkwaardige chalets van nog twee roeiverenigingen.
We naderen nu de Budabrug, herbouwd in 1955 door de Société du Chemin de Fer Industriel, en maken hier rechtsomkeer om naar de plaats van inscheping terug te keren.
We meren aan na een tocht van 2 u 15 waarop we heel wat onvermoede zichten op bekende en minder bekende gebouwen en plekken te zien kregen.
We hadden voor deze groepsuitstap de boot in exclusiviteit afgehuurd. Maar er zijn ook geregelde rondvaarten waar men individueel mee kan, mits op voorhand te reserveren.
Meer inlichtingen bij La Fonderie, Centrum voor Economische en Sociale Geschiedenis van het Brussels Gewest, op 02. 410 99 50 of via de website www.lafonderie.be.

Inscheping aan de Havenlaan

De sluis loopt vol

Metro naar station Delacroix

Rechts: het Rijksarchief van Anderlecht

Oorspronkelijke ophaalbrug (nu elektrisch aangedreven)

Brouwerij Belle Vue

Familistère Godin

Clubgebouw van de B.R.Y.C.

Meunerie Bruxelloise

Budabrug

Containerterminal & verbrandingsoven

Elektriciteitscentrale aangedreven door verbrandingsoven

100 JAAR DE VROLIJKE KRUISBOOGSCHUTTERS

1907 – 2007

Wim van der Elst

Op zaterdag 14 juli 2007 werd het eeuwfeest van deze sympathieke vereniging gevierd met een feestelijke receptie in hun lokaal "De Regenboog", Frans Vekemansstraat 192 te Neder-Over-Heembeek..
Als eregasten waren er kersvers Vlaams minister Steven Van Ackere, en zijn opvolger als schepen van de stad Brussel Jean De Hertog. Deze laatste was trouwens meer dan welkom, want reeds 27 jaar sponsort hij het tornooi "Grote prijs Jean De Hertog".
Verder waren er naast leden en sympathisanten talrijke delegaties van andere schuttersverenigingen uit het hele land, en ook van de Heembeekse Sint-Sebastiaansgilde.

Maar de roots van de vereniging lagen eigenlijk niet in Heembeek, maar in Laken op de Mutsaard.
Daar zouden ze volgens de overlevering in 1907 begonnen zijn in een café bij Van Moer in de Wandstraat. Merkwaardig genoeg vinden we nog een andere vereniging met dezelfde naam maar dan in het Frans: "Les Gais Arbalétriers", Koninklijk Parklaan 12, die een krans neerlegde bij de begrafenis van burgemeester Bockstael in 1920. Pierre Schacht heeft achterhaald dat daar toen inderdaad een café was, uitgebaat door een E. Desmet, in een van de eerste huizen opzij van de kerk. We weten niet zeker of er enig verband was, maar het lijkt toch waarschijnlijk dat ze hun naam vervlaamst hebben toen ze naar de Mutsaard trokken. Nadien vonden ze een vaste stek bij Malvine, Wandstraat 113. Daar bleven ze tot in 1939, toen de zaal achter het café omgevormd werd tot de cinema "Cinélux", in de volksmond "het Luxke", waar films werden vertoond tot in 1967. Nu is het een Veritas-winkel. (Zie onze bijdrage "De verdwenen filmzalen van Laken", in LACA Tijdingen jaargang 16 nummer 4 van juni 2005)
Van die vooroorlogse periode zijn er niet veel foto's bewaard: een groepsfoto met 25 man voor het Chinees Paviljoen met op een bord de tekst "De Vroolijke Kruisboogschutters 1907 – 1934", en uit dezelfde jaren een foto van het bestuur (?)

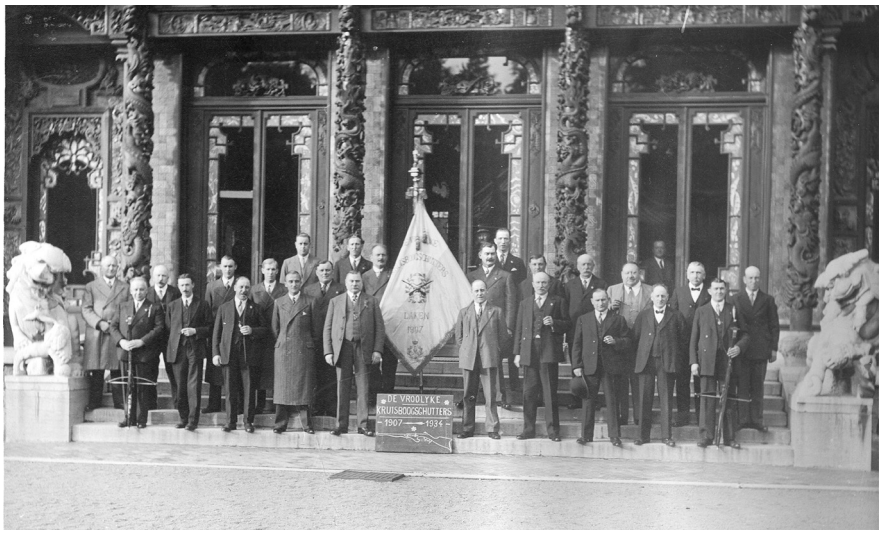

Groepsfoto voor het Chinees Paviljoen in 1934

Het bestuur rond 1930: gezeten links Georges Thielemans en rechts François Thielemans

en een paar portretten van koningen. De vereniging heeft ook nog een wat onbeholpen schilderij bewaard van het lokaal waar geschoten werd op zes meter, maar het is niet meer bekend waar dat was.

Ze zijn daarna wel wat op de dool geweest, in een café van de weduwe Van Lint, en in het café "4 AS" op de hoek met de Demanetstraat.

In 1946 vonden ze onderdak in de "Brasserie du Mutsaerd", Wandstraat 116, uitgebaat door Marcel Van Calbergh, zelf een fervent kruisboogschutter. Op een foto staat hij verkleed als Willem Tell voor zijn café. Een foto van het 50-jarig bestaan in 1957 toont een eerder primitieve installatie.

50 jaar in 1957

Maar in 1960 bouwden ze eigenhandig een eigen zaal in de tuin achter het café, met afbraakmateriaal afkomstig van een paviljoen van een of andere firma op de Expo ’58. Een foto uit 1960 geeft er een beeld van. Ze zouden er vele jaren van genieten, maar in het najaar 1983 sloeg het noodlot toe en vernielde een storm het dak van de zaal.

Café L'Espérance

Toen verkasten ze noodgedwongen naar het ook reeds sinds 1913 bestaande café te Neder-Heembeek "L'Espérance" in de Wimpelbergstraat 17, bij Jeanine en Louis. Ze werden daar gul onthaald en kregen de beschikking over een eigen lokaal in een achterzaal, waar ze ook hun rijke verzameling aan trofeeën, kaders en andere souvenirs konden uitstallen, zoals een foto uit 1984 toont.
Maar na meningsverschillen verhuisden ze in 1992 naar "De Regenboog" bij Blanche, waar ze konden schieten in de oude cinemazaal "ROMA", die van minstens 1933 tot 1962 in gebruik was geweest. Daar konden ze wel schieten in de zaal, waar uiteraard het meubilair van de cinema was weggehaald, maar omdat die ook voor andere activiteiten moest dienen konden ze er hun memorabilia niet langer tentoonstellen. Die worden nu bewaard door Robert De Hertogh. Spijtig genoeg is het oude reglement dat aan de muur hing in "L'Espérance" bij de verhuis verloren gegaan. Op een foto uit 1965 is te zien dat het toen nog bij Van Calbergh aan de muur hing.

Intussen hadden ze in 1961, toen nog in de Wandstraat, het gezelschap gekregen van de eerbiedwaardige kruisboogmaatschappij "La Renaissance". Die bestaat al sinds 1841, maar de voorlopers ervan gaan terug tot 1820 met het "Groot Serment van Sint-Joris" in Brussel. In 1840 werd dat overgenomen door "La Concorde", en in 1841 splitste "La Renaissance" zich daarvan af. Ze vestigden zich in de loop der jaren in de Priemstraat, de Zes Penningenstraat, de Spiegelstraat, Nieuwland en de Huidevettersstraat tot ze dus in 1961 de vijfhoek verlieten voor de Mutsaard. In feite kwam het tot een fusie, hoewel de twee verenigingen onder eigen naam nog deelnemen aan kampioenschappen, waar "De Vrolijke" op 6 meter schiet en "La Renaissance" op 10 meter.
Er is een oude vlag van bewaard, maar we weten niet zeker van wanneer. In 1966 vierden ze hun 125-jarig bestaan, en daar zijn foto's van genomen voor het lokaal "Brasserie du Mutsaerd".

Brasserie du Mutsaerd in 1966

Sinds 1963 mogen ze de titel "Koninklijke" dragen. Soms wordt er ook geschoten op de 10 meter diopter, waarbij er op de kruisboog een vizier, een kijkspleet, is aangebracht en nog een mikpunt vooraan. Of op de 20 meter, waarvoor dikwijls een krachtiger balansboog gebruikt wordt, die op de schouder wordt gelegd in plaats van ertegen.
Sommige clubs schieten op nog grotere afstanden, tot 60 meter, of op de staande wip. Daarbij wordt ook de voetboog gebruikt, een nog sterkere boog, waarbij er een beugel vooraan is aangebracht waarin men de voet kan zetten om met meer kracht de koord op te spannen.

In de loop van 100 jaar zijn er natuurlijk heel wat voorzitters en bestuursleden geweest. Onder hen vinden we figuren als François Thielemans, voorzitter en meerdere malen koning (onder meer in 1930-1931) en zijn broer Georges Thielemans (1886-1968, socialistisch gemeenteraadslid van Brussel van in 1921), ook verschillende keren koning, de grootvader van de huidige Brusselse burgemeester Freddy Thielemans.

Ook Jean De Hertogh, "den Duc", die in 1927 met een begrafenisonderneming begon in de Wandstraat, de vader van de huidige secretaris Robert De Hertogh, al een halve eeuw actief in "De Vrolijke". Met zijn zonen is intussen de derde generatie De Hertogh aangetreden.
Of nog Georges Vanden Berg, die veertig jaar voorzitter was van 1963 tot 2003 en sindsdien erevoorzitter, nu woonachtig aan de Schapenweg.

François (Faille) Thielemans, broer van Georges. De melkboer van het kwartier met paard en kar

Georges Thielemans als koning of keizer bij de kruisboogschutters

De huidige voorzitter is Eddy Vanden Breen, de zoon van bakker Vanden Breen uit de Frans Vekemansstraat rechtover "De Regenboog", en de ondervoorzitter Jean-Marie Branders.

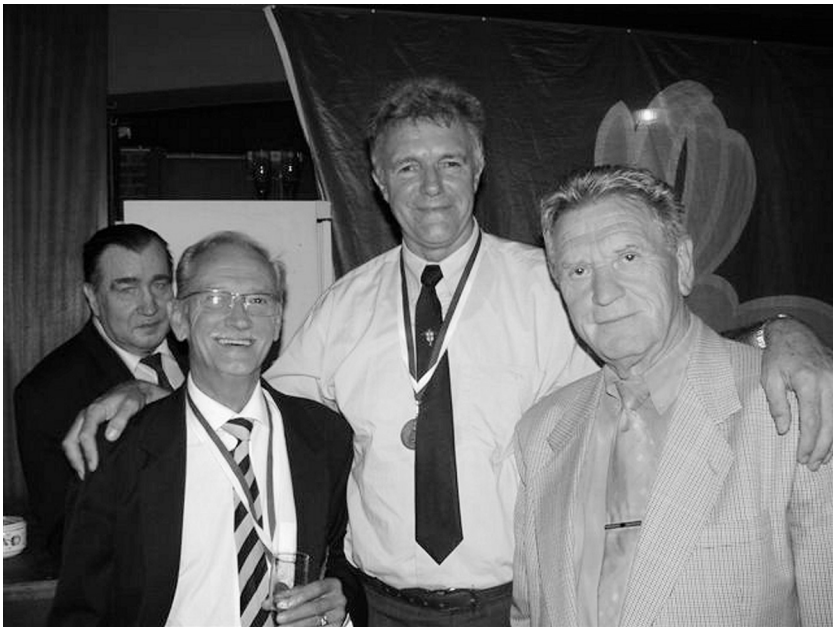

De overige bestuursleden zijn tegenwoordig: Jean De Ridder, Hubert Dierckx, Pierre Vermoesen en Charly De Prins.

Bij de leden met een lange staat van dienst treffen we onder meer aan Marcel Van Calbergh, Theo Rampelberg en Louis De Lem die alle drie in 1969 vijftig jaar schutter vierden.
En André Verhoogen, meermaals koning en in 1991 35 jaar actief, en zijn broer René Verhoogen. Verder Jean Van Deuren, Richard Van Impe,

Jean-Marie Branders, Charly De Prins (in 1991 voor de derde keer op rij koning van "La Renaissance", en daardoor keizer), Roger De Cuypere (1940-2007) en Pierre Vermoesen.

Het embleem dat bij dit artikel prijkt is hetgene dat in kleur geborduurd op de blaser van de leden wordt gedragen. Eddy Vanden Breen heeft het voor de gelegenheid verwerkt in een schietschijf van 11,5 op 11,5 cm., waarbij gemikt moet worden op de witte vlakjes die in de letters en cijfers zijn aangeduid, 12 in totaal.

Voor meer uitleg over het kruisboogschieten, de competities en het palmares van de club verwijzen we naar het interview van Frans Coomans met Robert De Hertogh in Uil&Spiegel, 24e jaargang nummer 5 van mei 1997, naar aanleiding van het 90-jarig bestaan toen.

En ook naar het recente artikel in Brussel deze Week van 19 juli 2007: "Schieten in vriendschap".

De kruisboog kent een lange geschiedenis en gaat terug tot de vroege middeleeuwen. Hij is zelfs ouder dan de handboog, die pas doordrong als oorlogswapen toen de Engelse boogschutters met hun "longbow" successen behaalden in de veldslagen tegen Frankrijk.
Vanaf de XIIIe eeuw zien we in de steden de gilden van kruisboogschutters ontstaan, die deel uitmaakten van de stedelijke militie. Enkele nu nog bestaande verenigingen voeren hun wortels tot die periode terug, zoals het Brusselse "Ancien Grand Serment Royal et Noble des Arbalétriers de Notre-Dame au Sablon", dat teruggaat tot 1381. In 2006 werd ter gelegenheid van hun 625 jaar een speciale postzegel uitgegeven.
Op 15 mei 1615 schoot de infante Isabella met de kruisboog de papegaai van een stok op de Zavelkerk. Zij werd daarop uitgeroepen tot koningin ("sirinne") van de Grote Kruisboogschuttersgilde. Die eer was eerder reeds te beurt gevallen aan Keizer Karel in 1513, Filip van Cleef in 1515, Hendrik graaf van Nassau in 1516, Margareta van Oostenrijk in 1518, Philippe de Lalaing in 1525, Maria van Hongarije in 1534, de prinsbisschop van Luik Evrard de la Marck in 1537, de graaf van Egmont in 1551 en 1559, Philippe de Croy in 1557, Gabriël Manriquez, de afgevaardigde van de hertog van Alva in 1568, Margaretha van Parma in 1587, de graaf van Fuentes in 1595 en de graaf van Mansfeld in 1598. Waren dat allemaal zo 'n behendige schutters of bestond er een trucje om het geluk wat te helpen?
De Ommegang van 31 mei 1615, gesticht door de Grote Kruisboogschuttersgilde, stond in het teken van Isabella's wapenfeit. Er werden een serie schilderijen van gemaakt door Denijs van Alsloot. Er was er ook een "De infante Isabella schiet de hoofdvogel tijdens de schieting van het Eedgenootschap", waarvan het origineel verloren is gegaan maar waarvan twee kopieën uit het atelier van Antoon Sallaert zijn bewaard, één in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te Brussel.
Het schieten naar de gaai, bevestigd aan een kerktoren, moet een hele tijd in zwang geweest zijn, maar niet zonder gevaar voor de omstaanders. Daarom werd het in 1721 verboden.
De militaire betekenis van de kruisboog verminderde van in de XVIe eeuw door de opkomst van de haakbus en later andere vuurwapens. Maar het kruisboogschieten bleef een uitermate populaire sport, die ook door dames werd beoefend. De gilden speelden een voorname rol in de steden, waar ze optraden bij processies en optochten, en ook wacht liepen bij het stadhuis of bij de stadspoorten. Ze werden afgeschaft samen met vele andere genootschappen uit het Ancien Régime in 1793 tijdens de Franse overheersing, maar later door Napoleon weer toegelaten.
Een beperkt aantal van degenen die toen heropgericht werden hebben overleefd.
Maar het is niet allemaal zonneschijn. "De Vrolijke" telde op haar hoogtepunt een 50 leden, waarvan een 25 schutters. Dat laatste aantal is de jongste jaren geslonken tot een 15-tal.

Het is een fenomeen dat zich overal voordoet, zoals blijkt uit getuigenissen van vertegenwoordigers van verschillende federaties op de receptie. Ieder jaar houden enkele verenigingen er zelfs mee op. In Brussel heeft Robert De Hertogh nog 8 schuttersverenigingen gekend, maar zijn er nu maar drie meer: het Grand Serment van de Zavel, dat zijn lokaal heeft in de Sint-Ghislainstraat, het Grand Serment Royal et de Saint-Georges des Arbalétriers de Bruxelles (een samensmelting van het Grand Serment de Notre-Dame en het Petit Serment de Saint-Georges), met lokaal in de Borgendaalgang, in een zaal onder de kerk van Sint-Jacob op Koudenberg, en De Vrolijke Kruisboogschutters.
Daarmee kan men moeilijk nog een Brussels verbond vormen en competities inrichten. Mede daarom werd een Federatie Brussel en Waals-Brabant opgericht, waarvan Robert De Hertogh voorzitter is, met onder meer de sterke gilde uit Grez-Doiceau.
De overkoepelende organisatie is nogal complex, met voor Vlaanderen de Landelijke Unie der Kruisboogschutters en met haar Franstalige tegenhanger de Union Régionale des Arbalétriers, die samen de Nationale Unie der Kruisboogschutters vormen.
Die telde in 1997 nog een 60 leden, maar dat zijn er nu maar 51 meer. Naast de drie uit Brussel zijn er 8 uit Wallonië en 40 uit Vlaanderen, met een sterke concentratie in de Kempen.
Maar de Nationale Unie der Kruisboogschutters werd pas gesticht op 21 mei 1950. Er moeten zeker nog tal van clubs geweest zijn die er niet bij aangesloten waren. Alleen al in de omgeving vinden wij sporen van:

- een club die vanuit Brussel afgezakt is naar het café "Steenpoort" op de Mutsaard, maar dan wel het Strombeeks gedeelte. We hebben een foto van hun lokaal, waarop poseren Ernest Soens, burgemeester van 1939 tot 1975, en Maurits Vanden Broeck, pastoor van de Kristus-Koningparochie van 1926 tot 1959.

Café Steenpoort

- een deel van die club is afgescheurd en vestigde zich eerst in een café in de Heembeekstraat aan de Joeper, bij Wis en Pierre Vanderjeugt ("Pie Krawat"). Toen die de exploitatie van het café van het parochiecentrum Familia in de Vekemansstraat overnamen zijn ze mee verhuisd en hebben daar nog een aantal jaren geschoten in de gang naar de Leo XIII-straat.

- er heeft ook een club bestaan in een café in de Ransbeekstraat bij Pit Van Dam, en die zijn wellicht mee verhuisd toen hij een café overnam in de Edmond Tollenaerestraat.

- en we hebben ook een paar foto's van de boogschuttersclub Willem Tell uit de Wimpelbergstraat, maar in een lokaal waar er kruisbogen aan de muur hingen. We hebben niet kunnen uitmaken waar dat juist geweest is.

- er moeten er zeker in Laken zelf nog andere geweest zijn. Pierre Schacht vond in de Annuaire Mertens & Rosez van 1910 nog: "Les Archers Réunis", Koninginnelaan 131; "Cercle Léopold II" (tir à la carabine Flobert), Molenbeekstraat 22 ; « Saint-Sébastien », société royale de tir, Fransmanstraat 62; "Le Bouclier", tir à la carabine, Koninginnelaan 133.

Er hebben er in de loop der jaren zeker nog andere bestaan, maar het waren natuurlijk niet allemaal kruisboogschutters.
Laat ons hopen dat "De Vrolijke Kruisboogschutters" hun tweede eeuw met succes ingaan.
Geïnteresseerden zijn steeds welkom op de wekelijkse oefenschietingen op woensdag vanaf 20 u in "De Regenboog". Nadere info bij Robert De Hertogh 02 268.57.55.

De zangvogels te Laken – deel III (slot)

Steph Feremans

Tussenspel

Hoewel de 20.000 platen[1] eerst ergens in het Paleis van Laken opgeslagen lagen, en zoals later zou blijken elders in Brussel 'verstoken', is de bezetter daar nooit op uitgekomen zoals Ludwig Koch gevreesd had, en evenmin hebben ze daar blijkbaar enige schade onder geleden, want zelfs vandaag zijn gaaf bewaarde exemplaren met een goede platenspeler die nog op 78 toeren draaien kan perfect[2] afspeelbaar.

Op 12 september 1945 herneemt de briefwisseling: Koch heeft blijkbaar de Streel en Hare majesteit ontmoet enkele weken of maanden voordien. Hoewel zij toen de wens uitsprak de voorbereidselen tot publicatie voort te zetten vernam hij daar verder niets over. Hij maakt zich ook zorgen over zijn loon, dat zou weliswaar gedeeltelijk uitbetaald zijn in mei 1939 (1/3de van 1000£ [3]), maar hoe lang nog wachten op de rest? Desgevraagd in 1940 had de Grunne nagelaten daar een oplossing voor te vinden. Het antwoord van 21 september van de Streel is weliswaar zeer vriendelijk en voorziet inderdaad in het voortzetten van de publicatie, maar zwijgt over enige financiële tegemoetkoming. Koch dringt op 21 oktober 1945 opnieuw aan op verderzetting van het project en suggereert daar voor het eerst het bundelen van de vier platen en een boek op kleiner formaat in één box, maar nog een maand later schuift de Streel het opnieuw op de lange baan. In juni 1946 dringt Koch toch opnieuw aan na een ontmoeting met Elisabeth die zelf het onderwerp weer te berde had gebracht, en hem gevraagd had de teksten zelf te schrijven. Zij engageerde zich nog steeds voor een voorwoord, maar de vraag was ook of de Administratieve Commissie van het natuurhistorisch museum hier nog iets over te zeggen had. Hierop werd geen antwoord gevonden. In oktober 1947 duikt voor het eerst de naam van Baron de Launoit op in een brief van Koch die bij de Streel informeert hoe de nationale radio te contacteren om zoals in Frankrijk een reeks programma's over "la chasse au chants de oiseaux" te produceren. En hij geeft niet op:

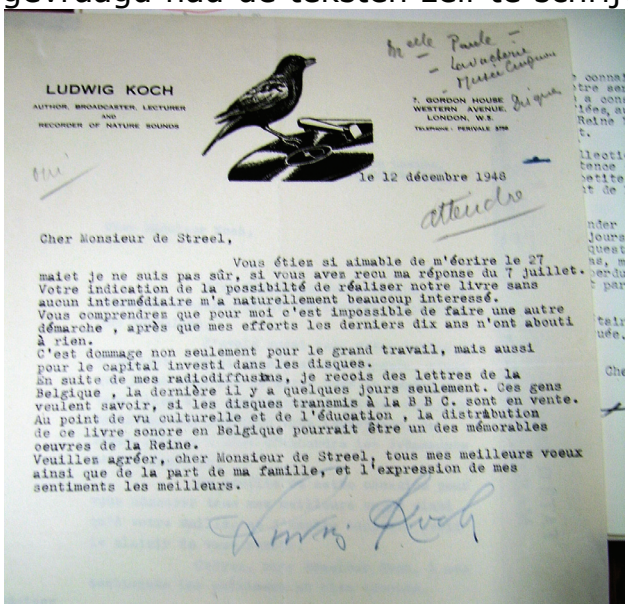

LUDWIG KOCH
AUTHOR, BROADCASTER, LECTURER AND RECORDER OF NATURE SOUNDS

7, GORDON HOUSE, WESTERN AVENUE, LONDON, W.3.
TELEPHONE: PERIVALE 3798

le 12 décembre 1948

Cher Monsieur de Streel,

Vous êtiez si aimable de m'écrire le 27 maiet je ne suis pas sûr, si vous aves recu ma réponse du 7 juillet. Votre indication de la possibilté de réaliser notre livre sans aucun intermédiaire m'a naturellement beaucoup interessé.
Vous comprendres que pour moi c'est impossible de faire une autre démarche , après que mes efforts les derniers dix ans n'ont abouti à rien.
C'est dommage non seulement pour le grand travail, mais aussi pour le capital investi dans les disques.
En suite de mes radiodiffusions, je recois des lettres de la Belgique , la dernière il y a quelques jours seulement. Ces gens veulent savoir, si les disques transmis à la B B C. sont en vente.
Au point de vu culturelle et de l'éducation , la distrabution de ce livre sonore en Belgique pourrait être un des mémorables oeuvres de la Reine.
Veuillez agréer, cher Monsieur de Streel, tous mes meilleurs voeux ainsi que de la part de ma famille, et l'expression de mes sentiments les mellleurs.

[1] 4 x 5000

[2] in de digitale versie van dit artikel staat hier een link naar twee niet gerestaureerde fragmenten, de merel en de grote lijster.

[3] Rekent Koch op de vergetelheid van de Streel? De afspraak was 750£!

op 17 mei 1948 volgt nog een brief waarin Koch stelt geen uitzendingen te overwegen zolang Leopold III niet terug op de troon zit. Hij maakt zich zorgen over de koningin want kreeg dat jaar niet de gebruikelijk kerstwensen en hoopt nog steeds op een spoedig weerziens. In zijn antwoord laat de Streel weten dat Elisabeth zeer geroerd was door zijn loyauteit jegens haar zoon en dat ze hem twee keer schreef (een brief en een kaart voor Kerstmis) en suggereert hij de verdere voorbereiding van de publicatie zonder andere tussenpersonen.[4] Inmiddels maakt Koch zich nog steeds zorgen omtrent het 200-tal platen met de originele opnamen die ergens in Laken moeten liggen. Eind dat jaar laat de Streel echter weten voorlopig niet te kunnen helpen omdat de financiering teveel zou kosten. Maar deze keer stuurt Elisabeth hem een handgeschreven nieuwjaarstelegram "Many thanks – Allright again – Affectionate messages to Papageno and family[5]"

In februari 1950 vindt Lavachery, hoofdconservator van het Jubelpark, de tachtig kisten die Elisabeth blijkbaar aan het begin van de oorlog aan Capart zijn voorganger had toevertrouwd. Dat lijkt vreemd: Elisabeth zelf had in 1946 Koch nog verzekerd dat de platen in het kasteel lagen en ook de Streel dacht dat ze in "her majesty's hands" waren. Hoe dan ook, een week nadien schrijft de Streel dit aan Koch en stelt hem voor de platen samen met hem te inspecteren en indien mogelijk nogmaals een poging tot publicatie te ondernemen. En zo zal geschieden, in het volgend hoofdstukje

The making of: Part II

In zijn antwoord van 4 maart 1950 op die vondst stelt Koch inderdaad niet te begrijpen of het wel over dezelfde platen gaat en of men wel beseft dat zijn overeenkomst met de Administratieve Commissie nooit uitgevoerd werd. Hij is erg ziek geweest, heeft weinig inkomsten en veel werk en betwijfelt dus of hij naar Brussel zou kunnen komen. Nu is het dus zijn beurt om zich niet te haasten, maar de koningin dringt aan en nodigt hem en zijn vrouw uit op haar kosten in Hotel Gallia te logeren. Op 6 april landt hij op Melsbroek, maar wat er gedurende die week besproken werd kunnen we enkel leren uit de latere correspondentie en Kochs "Memoirs". Hij heeft samen met de Streel de kisten uit het Jubelpark gehaald en zorgvuldig geklasseerd in Laken. Terug in Engeland hoopt hij dat de zoektocht naar een uitgever succesvol is en suggereert hij foto's te gebruiken van 's lands beste natuurfotografen. Hij diept tevens de birdsong-calendar opnieuw op en vraagt of die ergens nog te vinden is.
Op 26 april van dat jaar schrijft de Streel aan de Launoit, die zich zeker zijn oudere ontmoeting met Koch, "ce savant anglais" herinneren moet en

[4] Van Straelen was inmiddels immers gebrouilleerd geraakt met Leopold III, zie 'hoofdrolspelers'.
[5] Koch en zijn vrouw ondertekenden hun persoonlijke brieven aan Elisabeth als Papageno und Papagena, het vogelkoppeltje uit Mozart's Toverfluit.

De nachtegaal

die nu herbegonnen is met het op punt stellen van de publicatie. "Tout ceci est l'ancien projet – élaboré avec votre si précieux appui – qui a été légèrement simplifié." Die zin blijft enigmatisch: heeft de Launoit ook reeds voor de oorlog bijgedragen aan dit project? Het zou kunnen, maar buiten deze ene verwijzing is daar geen enkel spoor van. De Streel vraagt op dat moment ook niet meer dan advies om een goede vertaler naar het Nederlands en het Frans te vinden voor Kochs Duitse teksten. De Launoit belooft in ieder geval uit te kijken naar een goede vertaler en op 13 mei 1950 bezorgt de Streel hem de teksten. Ze bestaan uit drie delen:

I. Het Klankboek: hoe de opnamen ontstonden. Over het concept en hoe de opnamen - haast vogel per vogel - verliepen.
II. Wat men over de zang van de vogels weten moet. Eerst algemeen, maar met bijzondere aandacht voor de 35 opgenomen vogels.
III. De op onze fonoplaten geregistreerde vogels.

Het zijn dezelfde teksten als diegene die Koch reeds in 1938 klaar had en toen door de Grunne als onvoldoende geklasseerd werden. Delen twee en drie kregen wel enkele Franstalige correcties toegevoegd tijdens Kochs meest recente verblijf.
Koch kreeg intussen zijn pensioendatum voorgeschoteld en vraagt in december 1950 en januari 1951 twee keer om op te schieten met publicatie en andere mogelijke radio-inkomsten. In antwoord daarop wordt hij uitgenodigd om opnieuw naar Brussel te komen om in maart de finale redactie te begeleiden.

Op 27 maart 1951 reizen Koch en zijn vrouw per trein en boot naar Brussel: hij wou nog enkele opnamen maken en de apparatuur daarvoor woog te zwaar om met een vliegtuig te komen. Ze zullen opnieuw in hotel Gallia verblijven, zij evenwel slechts voor één week, hij zal er verblijven tot de 2de mei.

Een week later schrijft van Straelen aan de Streel dat de Administratieve Commissie akte neemt van het feit dat de platen, onder hun zorg voorbereid en betaald door de civiele lijst, op 13 mei 1940 in bewaring werden gegeven in het Jubelpark en aldaar meegenomen werden op 8 april 1950 door de escorte van de Koninklijke Wacht. Hij verzoekt tenslotte de Commissie van verdere verplichtingen dienaangaande te ontslaan.

De vink

In tussentijd komen er op het paleis nog twee "verzoekjes" binnen: één van Kochs schoonzus die de koningin verzoekt haar schoonbroer aan een vast inkomen te helpen, en één van de verder onbekende Elsie Campbell die Elisabeth er op wijst dat Koch op 13 november van dat jaar zijn zeventigste verjaardag zal vieren, en een gebaar van haar hoogst zou appreciëren.

Op 19 juni 1951 vraagt Koch naar nieuws omtrent de vertaling en een uitgever. Zelf zoekt hij nog drie foto's en verzoekt hij de Streel of hij hiervoor een Belgisch fotograaf mag aanspreken. Op 9 augustus is de Franse vertaling gereed en de Nederlandse wordt op het einde van die maand verwacht. Enkele details dienen evenwel nog toegelicht te worden, maar eind augustus gaat de Streel met Elisabeth naar Engeland en maakt van de gelegenheid gebruik om ten huize Koch (begin september) de nodige preciseringen op te halen. Ter gelegenheid daarvan suggereert Koch dat Elisabeth het boek zou opdragen aan de jeugd en drukt er op dat er niet teveel wetenschappelijke waarde aan zijn observaties gehecht mag worden. In tussentijd tracht Ludwig Koch via bemiddeling van het paleis ook uitzendingen op Radio Luxemburg en de Belgische NIR te bekomen. In oktober geraakt het eerste hoofdstuk in Nederlandse vertaling klaar, het tweede en derde volgen pas in november. Droogmans wordt verzocht de teksten na te lezen en die vindt ze prima.

De wijze waarop deze redactie in grote lijnen in zijn werk ging en hoe een mooi verhaal over een gevecht met een zwaan ontstond kan u opnieuw best uit eerste hand lezen in de vertaalde uittreksels uit de "Memoirs of a Birdman" in bijlage en in het virtuele facsimile van het klankboek. Op 25 april maakte Koch een 'compte-rendu' over aan de koningin waarin zijn bijdrage aan en het hele project zelf nog eens haarfijn uit de doeken wordt gedaan.
Feit is dat Koch zich na zijn terugreis naar Engeland zelf regelmatig opnieuw ongeduldig toonde, en ter aansporing van de Streel verschillende ideeën opperde, zoals onder meer een voorinteken-actie van 500

exemplaren aan 1000 BEF en de 4500 resterende per distributeur te verkopen aan 500 BEF[6]. In een brief van 31 juli verwijst hij daarnaar en naar twee andere onbeantwoord gebleven brieven 'dans cette malheureuse affaire du Livre Sonore'. Het bittere antwoord luidt dat men nog steeds op zoek is naar dat half miljoen: na een moeilijke zoektocht was eindelijk een drukker gevonden, maar die vroeg 500.000 BEF als garantie.
Koch verbaast zich daarover, want na een telefoontje van Leopold III met de Launoit op 5 april 1951 en zijn persoonlijke ontmoeting met de baron daags daarop was hem gezegd dat het snel in orde ging komen.

Hoe dat precies in zijn werk is gegaan, kunnen we niet zeggen bij gebrek aan bronnen. Er zijn blijkbaar enkele brieven verloren gegaan. Maar in een briefje van 12 oktober bedankt Koch de Streel nogmaals voor die onvindbare brieven van 30 en 31 augustus die hem waarlijk opgemonterd hebben en kijkt hij alvast uit naar een nabije ontmoeting. Vaststaand feit echter is dat baron de Launoit als erkenning voor zijn grote verdiensten ten aanzien van de dynastie en van het land door koning Boudewijn de titel van graaf verleend kreeg op 15 oktober 1951, onder de homogene CVP-regering Pholien-Van Zeeland. Het is geen geheim dat de Launoit sinds de jaren twintig reeds nauw verbonden was met het koningshuis, en in het bijzonder met koningin Elisabeth omwille van hun gedeelde muzikale passie. Zijn mecenaat beliep sinds lang jaarlijks vele honderdduizenden frank, maar de verleiding blijft groot om te denken dat deze adellijke promotie het gevolg was van zijn genereuze steun aan de Zangvogels te Laken. Zelf berekende hij zijn tussenkomst (in een brief van 27 november) op een totale som van 864.000 BEF… meer dan een druppel in een reeds volle emmer me dunkt.
Ludwig Koch wordt kort daarop inderdaad uitgenodigd om opnieuw in de Gallia te logeren op uitnodiging van Hare majesteit, vanaf 10 november. 's Anderendaags werd hij zeventig…en de koningin heeft er inderdaad voor gezorgd dat hij een onvergetelijk verjaardagsfeestje aangeboden kreeg en een reeks van 23 uitzendingen op de radio mocht verzorgen.[7]
Het Archief van het Koninklijk Paleis bevat heel wat meer materiaal aangaande de finale redactie en het drukproces van het 'klankboek' vanaf oktober 1951 tot de datum van publicatie in november 1952. Correspondentie vooral tussen de Streel enerzijds en anderzijds de drukker Godenne, de koningin, Koch, Droogmans en andere betrokkenen. In een haast dagelijkse briefwisseling is het productieproces bijna op de voet te volgen, al blijven enkele aspecten ook nu nog onbelicht, wellicht

[6] In tegenstelling tot de voorinteken-actie van Laca zouden de eerste dus merkelijk duurder zijn, maar die zouden dan voorzien worden van een gehandtekende opdracht van hare Majesteit zelve, een beetje hetzelfde principe als bij kunstuitgaven waarvan een beperkte, meestal met Romeinse cijfers genummerde serie, de commerciële uitgave voorafgaat.

[7] Brieven Div.K. 20 en Memoirs p. 162. De uitzendingen in schoolradioverband vingen aan op 1 oktober 1952, elke woensdagmiddag om 14 uur. Het is onduidelijk of een later geplande serie voor volwassenen ooit heeft plaatsgevonden. Helaas werd in het geluidsarchief van de NIR geen enkele opname teruggevonden.

omdat daarover mondelinge afspraken werden gemaakt die geen schriftelijke neerslag vonden achteraf. In het Div.K-fonds vonden we bijvoorbeeld maar één enkele brief van Erna Pinner die op 2 januari 1952 op vraag van Koch 30 tekeningen bezorgde. Daar was de tekening op het deksel niet bij: die is gemaakt door een medewerker van de drukker, Wellens en Godenne, aan de hand van een luchtfoto van het paleis en het 'logo' van Koch's briefhoofd[8]. Dit werd eind 1951 voorgesteld en goed bevonden op dezelfde 2 januari 1952 in een brief waarin de Streel zich op een spelfout laat betrappen: hij heeft het daar over de 'Zandvogels' van Laken. Van Eric Hosking en andere fotografen is buiten enkele verwijzingen van Koch zelf elk spoor bijster… Men bereikt tenslotte ook nog een akkoord over de toevoeging van de frequentietabellen met uitleg, de plaatsing van de kleurenfoto's tussen de teksten en de overige zwart-witte 'en bloc', en niet onbelangrijk, het voorwoord van Elisabeth. Het was de drukker zelf die hier ultiem op aandrong in een brief van 12 juni 1952 die het lang verhoopte antwoord kruiste. Diezelfde zomer zou Koch blijven aandringen op een snelle publicatie, hij moet immers de fotografen en mevrouw Pinner betalen maar moet zelf eerst zijn inkomsten afwachten.

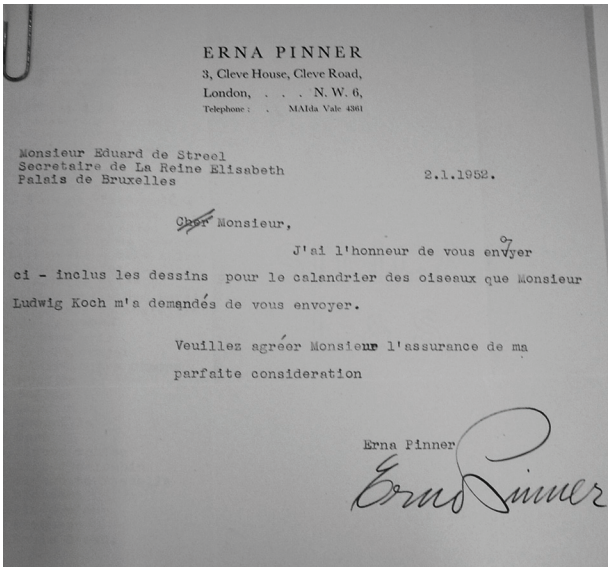

ERNA PINNER
3, Cleve House, Cleve Road,
London, . . . N. W. 6,
Telephone : . MAIda Vale 4361

Monsieur Eduard de Streel
Secretaire de La Reine Elissabeth
Palais de Bruxelles

2.1.1952.

~~Cher~~ Monsieur,

J'ai l'honneur de vous envoyer ci - inclus les dessins pour le calandrier des oiseaux que Monsieur Ludwig Koch m's demandés de vous envoyer.

Veuillez agréer Monsieur l'assurance de ma parfaite consideration

Erna Pinner

Op 27 oktober 1952 reclameert de Streel nog bij de drukker dat hij geen twee boeken per doos mag leveren, maar dan is het zover: op 29 oktober 1952 bezorgt de Streel één van de eerste afgewerkte exemplaren aan de graaf de Launoit en verzekert hem dat de koningin akkoord gaat met de door de graaf gesuggereerde verdeling: 1/3de voor de verkoop, een gereserveerd aantal (zou 3000 worden) voor zowel publieke als katholieke scholen, en de rest voor personaliteiten door Elisabeth te schenken. Koch krijgt iets later in november eindelijk zijn honorarium gestort.

[8] Het is niet onwaarschijnlijk dat ook dit logo van de hand van Erna Pinner is. Haar vriendschap met Koch als collega-asielzoeker bestond immers sinds vele jaren, mogelijks zelfs van voor hun vlucht naar Engeland.

Naspel

Nationaal en internationaal[9] werd wel de nodige aandacht geschonken aan deze primeur, hoewel ook toen reeds slechts weinigen stil stonden bij de unieke combinatie van tekst, beeld en geluid. Het was tenslotte een royaal geschenk aan de jeugd en dus verbaasde het niet dat in een pedagogisch opzet zowel klank, beeld en tekst aan bod kwamen. Nochtans had Koch zelf in een brief aan de Streel nog aangedrongen op het benadrukken van het vernieuwende aspect in het gelijktijdig gebruik van meerdere media.

Een groot deel van de archiefdozen is gevuld met brieven van privé

[9] In het archief werden krantenknipsels teruggevonden uit vaderlandse vogeltijdschriften, maar ook via de ambassades bezorgde uittreksels uit Spaanse, Uruguayaanse, Britse en vele andere kranten.

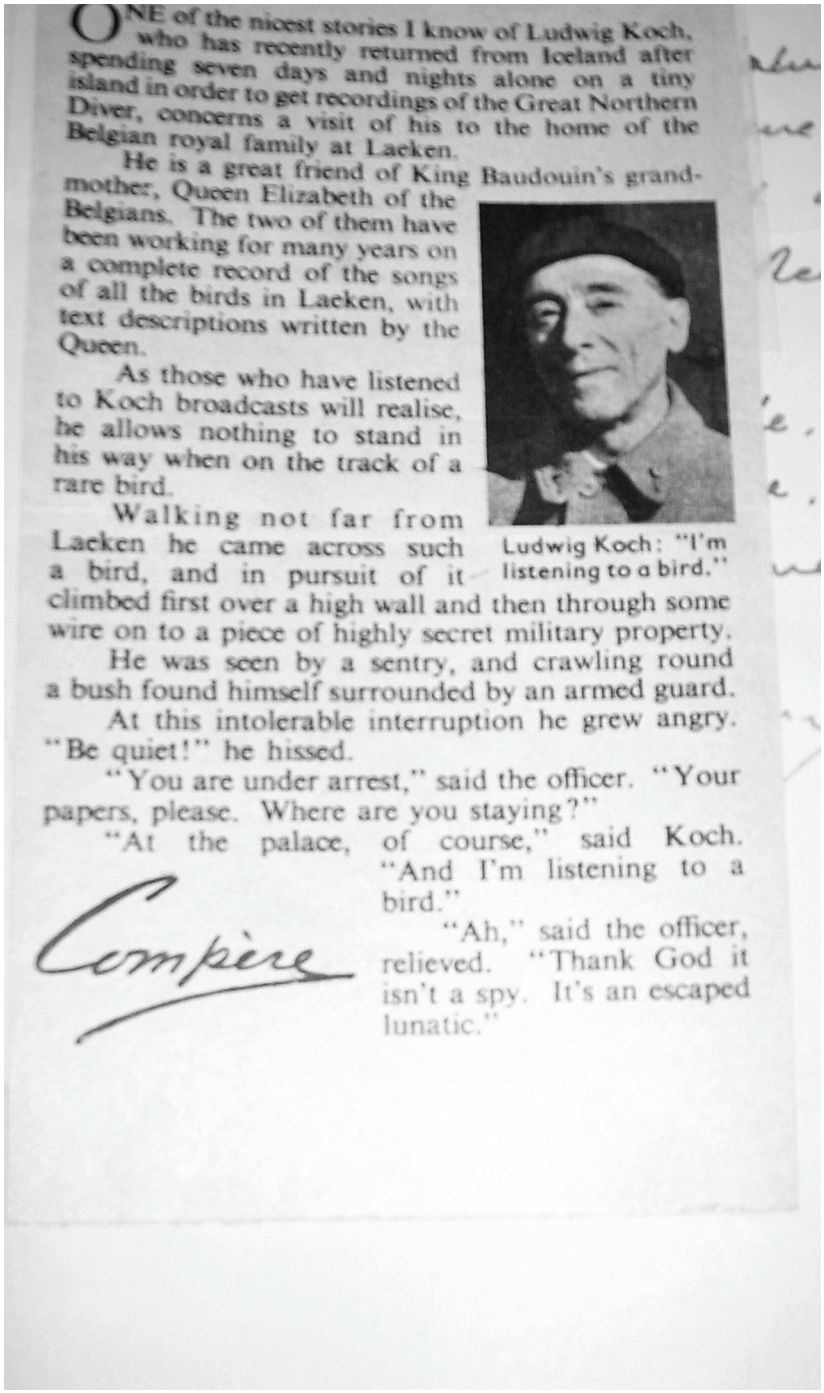

ONE of the nicest stories I know of Ludwig Koch, who has recently returned from Iceland after spending seven days and nights alone on a tiny island in order to get recordings of the Great Northern Diver, concerns a visit of his to the home of the Belgian royal family at Laeken.

He is a great friend of King Baudouin's grandmother, Queen Elizabeth of the Belgians. The two of them have been working for many years on a complete record of the songs of all the birds in Laeken, with text descriptions written by the Queen.

As those who have listened to Koch broadcasts will realise, he allows nothing to stand in his way when on the track of a rare bird.

Walking not far from Laeken he came across such a bird, and in pursuit of it climbed first over a high wall and then through some wire on to a piece of highly secret military property.

He was seen by a sentry, and crawling round a bush found himself surrounded by an armed guard.

At this intolerable interruption he grew angry. "Be quiet!" he hissed.

"You are under arrest," said the officer. "Your papers, please. Where are you staying?"

"At the palace, of course," said Koch. "And I'm listening to a bird."

"Ah," said the officer, relieved. "Thank God it isn't a spy. It's an escaped lunatic."

Ludwig Koch: "I'm listening to a bird."

Compère

personen die om een of andere reden hoopten een exemplaar van Elisabeth zelf cadeau te krijgen. Soms kregen ze dat, dikwijls werden ze verwezen naar de drukker die blijkbaar dus ook voor de verdeling en verkoop ingestaan heeft. Ook deze had aangedrongen op een andere distributie dan louter verkoop, hij vreesde immers weinig kopers te vinden. Wat er voordien naar het Hof ging is wel geweten, maar wat er in het eerste anderhalf jaar verkocht werd zal altijd een raadsel blijven. Inderdaad, uit de boekhouding van de drukker blijkt dat van 15 maart 1954 tot 1966 er slechts 308 exemplaren verkocht geraakten. Ze waren dan ook niet goedkoop: 1000 BEF[10] per doos, of in andere munteenheden van toen, inclusief verzending en garantie van vervanging van gebroken platen: 1000 Zwitserse Franken, 9 Sterling Ponden, 24 Amerikaanse dollars of 90 Florijnen. Op het eerste gezicht konden we uit het klantenbestand niet afleiden of dit Klankboek vele lokale (Lakense of Brusselse) kopers vond. Het is mij in ieder geval niet opgevallen, maar het zou natuurlijk een leuke statistische oefening kunnen zijn voor een geschiedenisstudent om dit eens uit te pluizen. Vele positief beantwoordde verzoeken kregen daarna nog een dankbrief als vervolg.

[10] Volgens gegevens van de Nationale Bank van België is 1 BEF uit 1951 er nu 6,43 waard. Afgerond in 1952 kostte de box dus een ronde 6500 BEF of nu 160 euro.

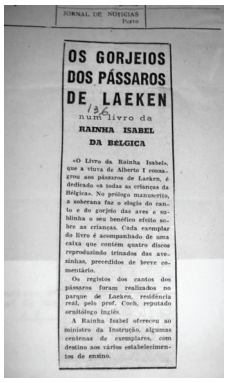

JORNAL DE NOTICIAS
Porto

OS GORJEIOS DOS PÁSSAROS DE LAEKEN

136

num livro da

RAINHA ISABEL DA BELGICA

«O Livro da Rainha Isabel, que a viuva de Alberto I consagrou aos pássaros de Laeken, é dedicado «a todas as crianças da Belgica». No prólogo manuscrito, a soberana faz o elogio do canto e do gorjeio das aves e sublinha o seu benefico efeito sobre as crianças. Cada exemplar do livro é acompanhado de uma caixa que contém quatro discos reproduzindo trinados das avezinhas, precedidos de breve comentário.

Os registos dos cantos dos pássaros foram realizados no parque de Laeken, residência real, pelo prof. Coch, reputado ornitólogo inglês.

A Rainha Isabel ofereceu ao ministro da Instrução, algumas centenas de exemplares, com destino aos vários estabelecimentos de ensino.

Zoals geopperd door de Launoit werd een groot deel gereserveerd voor scholen. Minister Harmel zou Hare Hoogheid daarvoor bij twee gelegenheden uitgebreid schriftelijk bedanken. Uit de desbetreffende 'circulaire' leren we dat vooral de middelbare scholen hierbij het publiek vormden.[11]

Waarom deze circulaire nog tot bijna anderhalf jaar na het eerste verschijnen op zich liet wachten is wederom niet duidelijk. Ik neem aan dat de spreekwoordelijke traagheid van de toenmalige nationale ministeries hier mede voor verantwoordelijk is.

Men kan zich inbeelden dat de koningin dan ook van vele leerlingen een dank u terug kreeg, dikwijls in de vorm van een tekening, zoals dit voorbeeld dat ik u graag meegeef.

Besluit

De 'Zangvogels te Laken' is een uniek project geweest omdat dit het allereerste multimediawerk avant-la-lettre op Belgische bodem was en nog vele jaren zou blijven. Zoals we konden lezen was het resultaat te danken aan de volharding van de verschillende hoofdrolspelers. Vooral Koch verdient eigenlijk meer dan een rehabilitatie voor zijn werk: hij was zondermeer de uitvinder van het multimediale denken, en het wordt hoog tijd dat hij daarvoor erkenning krijgt. Laca hoopt met deze heruitgave hier een steentje toe bij te dragen.

Ook koningin Elisabeth, met aan haar zijde de Streel en in iets mindere mate de Grunne, verdient alle respect voor de volharding waarmee ze die uitgave gerealiseerd heeft. We hebben hier aangetoond hoe de koningin zich sinds minstens 1929 en tot in 1952 heeft ingespannen om het genieten van de zang der vogels te delen met anderen. 23 jaren zijn dat samen, ik ken er weinigen die een zelfde vastberadenheid tentoonspreidden.

Tenslotte wijzen we op het feit dat buiten voornoemde protagonisten ook de illustraties van Eric Hosking en Erna Pinner van het uiteindelijke werk een unicum hebben gemaakt. Beide 'illustratoren' waren op wereldvlak de specialisten bij uitstek om dit klankboek te illustreren. Samen met Koch vormden zij een trio dat grenzen verlegd heeft, mede dankzij de steun van Julian Huxley en anderen die goed beseften dat twee van de voornoemden asielzoekers waren die naar waarde geschat moesten

[11] Kopie van deze rondzendbrief vindt u in de bonustracks.

worden omwille van hun capaciteiten en dat zulks vandaag nog steeds een voorbeeld is dat dringend onderwezen mag worden…

Als ultiem toemaatje durf ik hier eventjes 'de kroon te ontbloten': In een privégesprek over zijn grootmoeder liet koning Boudewijn zich ooit het volgende ontvallen over zijn grootmoeder: "Ja, zij was een excentrieke tante. En ze liet zich graag omringen door gelijksoortige. Eén van de vreemdste vogels daaronder was die vogelman, die kon zijn hoofd niet stilhouden, net zoals de vogels zelf richtte hij om de halve seconde zijn grote oren naar iets dat niemand anders horen kon…" [12]

Als ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is, zou het de mens niet misstaan die oorschelpen te gebruiken waartoe ze dienen, niet enkel om te horen, maar vooral om te luisteren.

[12] De bron van dit verhaal dient omwille van de koninklijke gêne verborgen te blijven

De zangvogels toen en nu, een vergelijking (door Katrien Philips, Vogelbescherming Vlaanderen)

Een eerste echte studie van de Belgische avifauna was die van Lippens en Wille (1972). Door het gebruik van eerder subjectieve termen zoals 'algemeen', 'weinig algemeen' en 'zeldzaam' zijn de vroegere werken weinig bruikbaar voor een kwantitatieve vergelijking en is het moeilijk om populatietrends van soorten op lange termijn te achterhalen.
Bij een telling van broedparen in het Brusselse hoofdstedelijke gewest (Aves, 1989 – 1991) werden niet minder dan 101 soorten opgetekend. Onder deze soorten zijn er 40 die toenemen, 27 die afnemen, 4 occasioneel en 30 die een statuut hebben dat niet schijnt veranderd te zijn of waarvan de evolutie onbekend is. Een uitzonderlijk resultaat uit deze telling is het voorkomen van een indrukwekkende kolonie Blauwe Reigers in het Koninklijk domein van Laken. Met 201 nesten in 1990 was het toen de belangrijkste kolonie van het land.

Blauwe reiger

Algemeen kan gesteld worden dat de achteruitgang van een aantal vogelsoorten in het Brusselse hoofdstedelijke gewest onder andere te wijten is aan de verstedelijking van de Brusselse voorsteden en de directe invloed van sproeimiddelen op het voedsel van verschillende vogelsoorten die zich zowel uit in de broedperiode (insecticiden) als erbuiten (herbiciden).
De Grauwe Gors verdween door de verstedelijking uit de Brusselse voorsteden bijvoorbeeld uit Watermaal, waar hij nog broedde in 1958.
De achteruitgang van de Wielewaal kan gedeeltelijk verklaard worden door de drastische afname van een aantal grote insecten die een belangrijk deel uitmaken van het voedsel van deze soort. Ook de Veldleeuwerik ondervond negatieve gevolgen door het intensifiëren van de landbouw en de uitbreiding van de maïscultuur die een bodembewerking vereist in volle broedperiode
Meer algemene soorten zoals onder andere de Merel, hebben in vergelijking met andere soorten hun voordeel gehaald uit de verstedelijking van onder andere de Brusselse voorsteden. De Merel werd door Selys-Longchamps in het midden van de 19de eeuw nog gekenmerkt als een typische bossoort. De Zanglijster en de Houtduif zijn andere voorbeelden hiervan. Deze evolutie is zeker ook in de hand gewerkt door het feit dat de stedeling positiever staat tegenover deze vogels, dan de landbouwer vroeger, die ze dikwijls als schadelijk beschouwde.
Bron:

- Oiseaux de Bruxelles – Aves
- Atlas van de Belgische Broedvogels - KBIN

DE SPOORWEGBRUG OVER DE PALEIZENSTRAAT.

EEN VERDUIDELIJKING.

In het nummer van juni 2007 van LACA Tijdingen brachten wij op de achterste binnenkaft een oude postkaart van deze brug, en een recente foto van de huidige toestand.
De paar regels uitleg erbij kunnen echter voor verwarring zorgen.

De postkaart met de "Nouveau Pont du Chemin de Fer" toont inderdaad de nieuwe brug die in 1903-1904 werd gebouwd, ter vervanging van de oudere die er was sinds de ingebruikname van de spoorlijn Dender en Waas in 1856.

Foto Cosyn

Ingenieur P. Gillet beschrijft het in zijn brochure "Les Transformations de Laeken" uit 1905 als volgt: « L'élargissement et le déplacement du canal a nécessité un nouveau pont tournant pour le chemin de fer de Gand ainsi que le déplacement latéral de celui-ci, en vue de pouvoir construire le nouvel ouvrage sans interrompre la circulation sur les voies: ce déplacement a provoqué le remplacement du viaduc, d'ailleurs vétuste, de la rue des Palais par un viaduc de plus grande portée et d'aspect plus architectural. (…) Le tablier du viaduc de la rue des Palais est métallique et repose, par l'intermédiaire de chariots de dilatation, sur des culées bâties sur pilotis. Revêtu sur tous ses parements de pierre de taille et ornementé de quatre pylônes majestueux, ce viaduc présente un aspect vraiment monumental. »
Als men goed kijkt ziet men op de postkaart inderdaad achter de nieuwe brug nog de oude liggen, iets meer naar het Koninklijk Domein toe. Links mondt de Albertstraat uit in de Paleizenstraat-over-de-bruggen (in het meervoud, want er waren vroeger, sinds 1878-1880, twee bruggen over het kanaal). Rechts bestaat de Jachtenkaai nog niet, dat kort straatje naar het kanaal werd pas in 1909 aangelegd. Men kan zich afvragen vanwaar die naam, want het is hoegenaamd geen kaai en van Jachten is er evenmin sprake…
Op een oude postkaart gedateerd "Laeken 1897" bestaat de Jachtenkaai uiteraard nog niet. Men ziet er de Koninklijke Halte uit 1877 liggen vlak naast het oude tracé van de spoorweg.
Op een andere postkaart ziet men de nieuwe spoorwegbrug over het kanaal uit 1903-1904, en daarachter weer de restanten van de oude brug enkele meters verder.
Het is deze nieuwe brug over het kanaal die in mei 1940 door de Engelsen opgeblazen werd samen met de andere vaartbruggen, in de – overigens

ijdele – hoop het oprukkende Duitse leger op de verdedigingslinie van het kanaal tegen te houden.
De brug over de Paleizenstraat werd niet opgeblazen. Die over het kanaal werd tijdens de oorlog voorlopig hersteld. Maar toen men in 1946 een nieuwe brug bouwde keerde men terug naar de oorspronkelijke toestand, en kwam die brug enkele meters achter de bestaande. Men ziet de bruggenhoofden ervan trouwens nu nog voor de nieuwe brug in het kanaal staan.
Die verplaatsing bracht mee dat men ook over de Paleizenstraat een nieuwe brug moest bouwen enkele meters achter de bestaande. Dat ziet men op de recente foto. Gelukkig bleven de twee voorste monumentale pijlers bewaard. Gillet schreef wel dat er vier pijlers waren, maar is dat ook zo? Op de oude postkaart ziet men er alleszins maar twee. Werden de twee achterste pijlers pas gebouwd nadat de eerste brug afgebroken was, en werden die terug weggenomen toen in 1946 de nieuwste brug werd gebouwd ongeveer op de plaats van de eerste? Op een recente foto genomen door Jean Pierre Van Hautegem van de voorste linkse pijler, naast de ingang van de Albertstreet-tuin, ziet men overigens dat het fraaie embleem van de Belgische Spoorwegen, dat bovenaan prijkte, de tand des tijds – of vandalisme? – niet ongeschonden overleefd heeft. De linkervleugel van het embleem is verdwenen…